

Szegénységkutatás

Hibahatáron innen és túl

"Lehet jobb a gyerekeknek!"

Szegénységellenes kísérlet egy kistérségben

Eredetileg gyógypedagógus *Bass László*, az ELTE szociális munkásokat képző tanszékének adjunktusa. A fogyatékos emberek helyzetével foglalkozó kutatásai közben, akarta, nem akarta, naponta találkozott a szegénységgel. Beszélgetőtársam az ezredfordulótól kifejezetten ezt a témakört vizsgálja. Immár negyedik éve vesz részt a Magyar Tudományos Akadémia *Ferge Zsuzsa* vezette gyermekszegénység elleni programirodájának munkájában. A *Legyen jobb a gyerekeknek!* elnevezésű stratégia Szécsény kistérségi terepkísérletben térképezi fel, hogy mivel lehetne enyhíteni a nyomort s annak nemzedékeken át ható következményeit. Mindenekelőtt az alapfogalmakat próbáltam tisztázni vele:

- **Hol kezdődik a szegénység?**
- Problematikus ennek meghatározása; a kutatók többféle elmélettel, de döntően a jövedelmi viszonyok alapján próbálják megközelíteni. Pedig már a múlt század elejétől megjelentek azok a gondolatok, hogy valójában az erőforrások szűke jelenti a szegénységet. Az, ha iskolázatlan valaki, nincs munkája és kapcsolatrendszere. Ezek többségét nagyon nehéz mérni. Akinek százezer forintos fizetése van, de nincs lakása, s jövedelme 65 százalékát bérleti díjra költi, az a felmérésekben nem nélkülöző, de valójában az. A nemzetközi statisztikákban vagy hazai közleményekben megjelenő

adatok azonban alapvetően a jövedelmi szegénységre koncentrálnak, így szegénységet említve most mi is erről a rétegről fogunk beszélni.

– **A fekete- és szürke munka jelenléte miatt a jövedelmi viszonyokat is bajos lehet pontosan mérni.**

– Többféle technika akad a kérdőíves vizsgálatokban a torzítások csökkentésére, de a tényleges jövedelem megállapítása a lehetetlenség birodalmába tartozik. Különbség adódik például abból, hogy egy hónap vagy egy év adatait kérjük, hiszen sok a szezonális munka. Ilyesmiből következik, hogy a TÁRKI és a KSH más-más eredményekre jut szegénységkutatásaiban. A szegénységi ráta mindkét intézmény adatai szerint 12-15 százalék között mozog, de miközben az egyik 2005-ig tartó romlást és utána való javulást mutat ki, addig a másik ennek a tükörképét regisztrálja. Ezek benne vannak a hibahatárban, s a tendenciák jól láthatók: Magyarország a szegénység arányát illetően az európai középmezőnyben helyezkedik el. Nemzetközi összehasonlításoknál megnézik az adott országban az átlagos jövedelmi helyzetet és ennek általában 60 százalékát tekintik szegénységi küszöbnek. A magyar átlag 60 százaléka alatti összegből tengődni biztosan más, mint Svájcban az ottani átlag megfelelő százaléka alatt lenni.

– **Hány millió koldus országa vagyunk?**

– A KSH létminimum-számítása szerint a népesség 30-35 százaléka e szint alatt él. Ez rosszul hangzik, de ők más logika szerint számolnak, ebbe a kalkulációba belefér az egészséges táplálkozás, egy villamosbérlet, a tévé-előfizetés és a rezsiköltség kiegyenlítése. Nem tud az illető nyaralni menni, autót fenntartani, viszont nem éheznek. Az európai küszöbértéket figyelembe vevő szegénység Magyarországon körülbelül másfélmillió embert érint.

– **Mennyiben azonosítható a cigánykérdés és a szegénység ügye?**

– A romák között a szegénységnek és a munkanélküliségnek a kockázata sokkal nagyobb, mint a nem romák között, mégsem lehet roma kérdésként kezelni a szegénységet. Magyarországon mind a szegényeknek, mind a munkanélkülieknek még mindig a nagyobbik hányada nem roma, hiszen a népességnek 6-8 százaléka cigány, a szegénység pedig a lakosság 15 százalékát érinti. Viszont a romáknál összekapcsolódnak a hátránytényezők. Egy városban élő nem roma család gyereke nagyon alacsony iskolázottsággal is hozzájuthat valami ócska munkalehetőséghez, lehet némi kapcsolati tőkéje, s a városi szociális ellátórendszer is ezerszer jobb, mint a vidéki, s őt nem érinti a Magyarországon nagyon erősen érzékelhető diszkrimináció. A gettósodó szegénytelepek, amelyekből ma már 300-400 van Magyarországon, ha nem is kizárólag, de nagy többségükben a mélyszegénységben élő, egészen szélsőségesen kilátástalan helyzetben levő romákat tömörítik.

– **Melyek a legveszélyeztetettebb korosztályok?**

– A köztudat általában az idős emberekről, a kisnyugdíjasokról gondolja, hogy szegények. Bizonyára ők sem élnek nagyon jól, de igazában a 20 százalékos gyerekszegénységi ráta az, amellyel európai viszonylatban is nagyon rossz helyen állunk. Anglia történetesen még nálunk is elkésőbb adatokat produkál e téren, de míg nálunk a városokban magas a gyerekszegénység aránya, nálunk inkább falun, az alacsony képzettségű munkavállalókra építő szocialista iparát elvesztette régiókban. Itt lassan már a harmadik generáció él úgy, hogy nincsen állandó, bejelentett munkahelye. Akad, akinek soha nem is volt. Hiába a közmunkaprogram, nagyon nehéz rendszerre szoktatni azokat, akik világ életükben otthon ültek. Nem csoda, ha panaszkodnak rájuk, hogy nem tudják megfogni az ásót. Negatív szocializációs helyzet ez, mert ha reggelente csak a gyerekeknek kell felkelnie, hogy iskolába menjen, a többiek pedig alhatnak tovább, nem sok kedve lesz a diákélethez.

– **Hogyan próbálja segíteni az Angliából elesett Biztos kezdet program a legkisebbek felzárkóztatását?**

– Számos kutatás mutatja, hogy a szegénységből fakadó hátrányok vezetnek a későbbi teljesítményzavarokhoz, predesztinálnak a felnőttkori lecsúszásra. Fontos azonban, hogy nem eleve elrendelt a dolog, vizsgálatok mutatják, hogy azok az akár iskolázatlan és szegénységben élő anyák, akik sokat beszélnek csecsemőjükhöz, lefaraghatnak valamit a hátrányokból. Az országszerte szerveződő gyerekházak igyekeznek pótolni az információszegény családi környezetből hiányzó motivációt, a tanulatlan szülők által meg nem adható segítséget.

– **Mire jutottak a Szécsényi térségi kísérlet három éve alatt?**

– Ez egy nemzedékre szóló program, amelyben megpróbálunk szolgáltatásokkal is a lemaradó réteg segítségére lenni. Iskolai koordinátorok tartják a kapcsolatot a szülőkkel, ellenőrzik a gyerekek iskolába járását, elmennek értük vagy segítenek nekik felöltözni. Csökkentek is a hiányzások ott, ahol ők dolgoznak. Pedagógusok tartanak mintatanítást, megbarátkoztatják a tanárokat az új módszerekkel. Sok helyütt tanodák működnek, amelyek a felzárkóztatáson kívül egyéb programokat is szerveznek. A körzet minden településén informatikai mentor fogadja megadott időben az internettel ismerkedni, ott állást keresni bátorítókat. Táborokat szerveztünk a gyerekeknek, néhány helyen sikerült jobbra tennünk a nyári étkeztetést. Még adósságkezelési szolgáltatást is létrehoztunk. Sok minden történik, de semmi nincs megoldva. Ne igen higgyünk annak, aki azt mondja, hogy e munkában néhány év alatt mérhető javulást lehet elérni.

– **A honatyák ugyan kedvelik a gyors eredményt hozó kezdeményezéseket, de a gyerekszegénység elleni programot két tartózkodással egyhangúan szavazta**

meg az országgyűlés. Mondhatjuk, hogy e kérdés mögött politikai egyezség és akarat áll?

– Azt mondhatjuk, hogy van róla egy országgyűlési határozat. De nincs olyan politikai erő, amely mindennap ébren tartaná ezt a gondolatot. Ahogy gyerekekről esik szó a Parlamentben, csak a kevés számú nő képviselő kér szót, különben kiürül az ülésterem. S nincs megnevezhető anyagi forrás sem, amelyből a gyerekszegénység elleni nemzeti stratégia gazdálkodhatna. Sokan mondják, hogy az ország azért nem jut ötről hatra, mert sokat költ a szociális védelmi hálóra, a GDP 20 százalékát, ami Európa-szerte kiemelkedő. Csakhogy ebbe nálunk beleszámítják a nyugdíjakat, a GYES-t, a családi pótlékot. A konkrétan a szegények anyagi helyzetének javítását szolgáló segélyezési rendszerre a nemzeti jövedelem egy százalékát költi az ország. Már csak önös érdekből is kell valamit kezdenie a társadalomnak a lecsúszott rétegekkel, mert az éhezés könnyen elfeledteti az emberrel a legalapvetőbb törvényeket is.

Mátraházi Zsuzsa